

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВИХ НАСЛІДКІВ ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ

Інститут повітряного і космічного права НАУ, E-mail: justitia@nau.edu.ua

У статті аналізуються деякі теоретичні та практичні проблеми застосування режиму окремого проживання подружжя.

Держава і суспільство не можуть не вбачати в припиненні шлюбу, особливо в розлученні, свідчення неблагополуччя у сфері сімейних відносин. Держава зацікавлена у збереженні й зміцненні сім'ї, що відображено у ч. 3 ст. 51 Конституції України [1], яка встановлює, що захист сім'ї є конституційним обов'язком держави. З огляду на це, як альтернатива розлученню, є актуальним інститут окремого проживання подружжя, який в науці отримав ще назву «сепарація».

Появі цього інституту ми завдячуємо включенню в Сімейний кодекс України (далі по тексту – „СК”) [2] статей 119 та 120, норми яких регулюють порядок встановлення та правові наслідки окремого проживання подружжя.

Разом з тим, питання про необхідність наявності в законодавстві України досліджуваного інституту викликала і по-сьогоднішній день викликає дискусії. Необхідно відмітити, що окремі аспекти даної проблеми вже досліджувалися такими авторами як І. Жилінкова [3], З. Ромовська [4], О.Сафончик [5], Є.Фурса, С.Фурса [6] та іншими. Не зупиняючись докладно на аналізі позицій прихильників і противників існування в Україні інституту окремого проживання подружжя, вважаємо за потрібне зупинитися на основних наслідках встановлення такого режиму, які мають спільні риси з наслідками припинення шлюбу.

Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя визначені ст. 120 СК.

Так, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 120 СК, майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутиим у шлюбі.

Режим спільної сумісної власності є одним із основних правових режимів майна подружжя. Тому наявність такого наслідку зближує інститут, що розглядається, з інститутом припинення шлюбу.

Разом з тим, режим майна подружжя, яке проживає окремо, буде дещо відрізнятися від правового режиму майна „звичайного” подружжя – він буде поділятися на „режим до встановлення окремого проживання” і „режим після встановлення окремого проживання”. У зв'язку з цим, правовідносини власності подружжя, щодо якого встановлений режим окремого проживання, можуть бути

поділені на такі види:

1) правовідносини з приводу спільного майна, на яке у подружжя виникло право спільної сумісної власності до встановлення відповідного режиму – регулюються СК;

2) правовідносини з приводу роздільного майна, яке належить на праві приватної власності кожному з подружжя, що виникли до встановлення відповідного режиму – регулюються СК;

3) правовідносини з приводу майна, яке належить на праві приватної власності кожному з подружжя, що виникли після встановлення відповідного режиму – регулюються Цивільним кодексом України [7].

Відповідно, у випадку припинення шлюбу, значення матимуть правовідносини першого та другого виду. В разі ж встановлення режиму окремого проживання, необхідно також враховувати наявність і правовідносин третього виду.

У зв'язку з вищенаведеним, досить важливим є момент, встановлення режиму окремого проживання і момент його припинення. Згідно ч. 1 ст. 119 СК, за заявою подружжя або за позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання. Тобто, момент встановлення такого режиму можна чітко визначити – момент рішенням суду законної сили.

В свою чергу, встановлення моменту припинення зазначеного режиму на практиці може викликати певні труднощі. Так, відповідно до ч. 2 ст. 119 СК, режим окремого проживання припиняється як за рішенням суду, так і у разі поновлення сімейних відносин. Що стосується припинення за рішенням суду, то, як і у випадку встановлення режиму окремого проживання, цей момент можна легко визначити. У випадку ж поновлення сімейних відносин, цей момент є нечітким (з огляду навіть на саме розуміння поняття „поновлення сімейних відносин”), що може ускладнити порядок визначення правового режиму майна, набутого за час такого шлюбу, зокрема, коли подружжя вирішить розлучитися.

І хоча окремі автори ставлять під сумнів доцільність встановлення і припинення режиму окремого проживання подружжя судом [6;5], на нашу

думку, це момент повинен бути чітким, а це повною мірою може на сьогоднішній день забезпечити суд. Встановлення і припинення режиму окремого проживання подружжя повинно з огляду на законодавче регулювання може забезпечити тільки суд.

Наступним наслідком встановлення режиму окремого проживання подружжя є те, що дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка (п.2 ч. 2 ст. 120 СК України).

Це означає, що презумпція шлюбного походження дитини, яка полягає в тому, що дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя, передбачена ч. 1 ст. 122 СК України, в даному випадку не застосовується.

Відповідно до ч. 2 ст. 122 СК України, дитина, яка народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу, походить від подружжя за винятком випадку, коли дитина народилася після реєстрації повторного шлюбу її матері з іншою особою. В останньому випадку, батьком такої дитини є чоловік її матері у повторному шлюбі (ч. 1 ст. 124 СК України).

Тобто, у випадку припинення шлюбу, дитина народжена до спливу десяти місяців від дня припинення може бути визнана: а) такою, що походить від подружжя; б) такою, що походить від чоловіка, який перебував з її матір'ю у повторному шлюбі.

Що стосується окремого проживання подружжя, режим якого виключає можливість перебування жінки в іншому шлюбі, то дитина, народжена до спливу десяти місяців, вважається такою, що походить від подружжя.

У випадку встановлення режиму окремого проживання подружжя, дружина, чоловік можуть усиновити дитину без згоди другого з подружжя (п. 3 ч. 2 ст. 120). Аналогічна норма міститься і у ч. 3 ст. 220 СК. Слід відразу зазначити, що Законом України „Про внесення змін до Сімейного та Цивільного кодексів України” від 22.12.2006 року [8] вказані вище норми з СК України було виключено. Але з огляду на те, що зазначений нормативно-правовий акт ще не набрав чинності, вважаю за потрібне зупинитися на зазначеному наслідку.

Враховуючи, що СК передбачено можливість усиновлення дитини одним із подружжя без виникнення батьківських прав та обов'язків у іншого з подружжя, доцільність згоди останнього, яка передбачена ч. 1 ст. 220 СК, є очевидною. Важко не погодитися з Л.Лічманом [9; 392], що ця умова, по-суті, є засобом захисту прав та інтересів усиновленої дитини, адже виключає її при-

йняття у сім'ю як небажаної особи для іншого з подружжя.

Хоча ч.2 ст. 220 СК передбачено можливість усиновлення дитини без згоди другого подружжя, вона обумовлена, в першу чергу тим, що таку згоду або не можна отримати (у випадку, якщо особу визнано безвісно відсутньою), або другий з подружжя не може її надати в силу того, що не здатний усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними (у випадку, якщо особу визнано недієздатною). На мою думку, сам по собі режим окремого проживання подружжя не є перешкодою для отримання згоди, особливо враховуючи ту обставину, що чоловік і дружина ще перебувають у шлюбі.

Таку згоду важливо також отримати і з огляду на те, що обов'язок по вихованню і утриманню дітей зберігається, згідно СК, за кожним з подружжя.

З іншого боку, усиновлення дитини без згоди другого з подружжя є також можливим і за наявності інших обставин, що мають істотне значення. Чинним законодавством такі обставини не регламентуються і, відповідно, в кожному конкретному випадку будуть встановлюватися судом. Тому можна припустити, що після виключення з СК п. 3 ч. 2 ст. 120 та ч. 3 ст. 220, факт окремого проживання подружжя може стати саме тією обставиною, що „має істотне значення”.

Що стосується всіх інших прав та обов'язків подружжя, які передбачені СК, то вони у випадку встановлення режиму окремого проживання не припиняються (ч. 1 ст. 120). Тому варто погодитися з І.Сафончик [10; 213], що „у формальному розумінні це означає, що такі права й обов'язки подружжя зберігаються”.

Підсумовуючи, хотілося б зазначити, що на сьогоднішній день важко передбачити наскільки часто буде використовуватися на практиці режим окремого проживання подружжя. Разом з тим, враховуючи, що цей режим є новелою СК і наслідки його встановлення мають як спільні риси, так і відрізняються від наслідків припинення шлюбу, порядок встановлення та припинення режиму окремого проживання подружжя потребує спеціального дослідження.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради. – 1996. - № 30. - С. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.// Відомості Верховної Ради. – 2002. - № 21-22. – С.135.
3. Жилінкова І. Режим окремого проживання подружжя // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2006. - № 6 (30). – С.7-8.

4. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2006. – 568 с.
5. Сафончик О.І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні // Автор. дис. к.ю.н., 12.00.03. – 16 с.
6. Фурса С., Фурса С. Новели спільного проживання // Юридична практика. – 2003. - № 303 (41). – С.5.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. - С. 356.
8. Закон України „Про внесення змін до Сімейного та

О.В. Онищенко

Особенности правовых последствий установления режима отдельного проживания супругов.

В статье анализируются отдельные теоретические и практические проблемы применения режима отдельного проживания супругов.

Цивільного кодексів України” від 22.12.2006 р. //www.liga.net.

9. Лічман Л.Г. Коментар до ст. 220 Сімейного кодексу України //Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є.О.Харитоновна. – Х.: ТОВ „Одіссей”, 2006. – 552 с.
10. Сафончик О.І. Коментар до ст. 120 Сімейного кодексу України // Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є.О.Харитоновна. – Х.: ТОВ „Одіссей”, 2006. – 552 с.